

МИТСКИ, ИСТОРИЈСКИ И КОМПАРАТИВНИ КОНТЕКСТ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

(Дејан Милутиновић, *Пролази и прелази - Историја, мит и свакодневница српске књижевности*, Филозофски факултет, Ниш, 2016.)

У бројним и разноврсним савременим истраживањима српске књижевности све више долазе до изражаја нова и креативна читања класичних писаца и дјела, која значајно помјерају границе досадашњих тумачења и вредновања. Збирка књижевних огледа *Пролази и прелази (Историја, мит и свакодневица српске књижевности)*, Дејана Милутиновића, доцента на Департману за српску и компаративну књижевност Филозофског факултета Универзитета у Нишу, представља управо једно такво истраживање и настала је као адаптирани и за штампу прилагођени текст студија и расправа које су претходно (у периоду од 2006. до 2013. године), излагане као саопштења на научним скуповима или су публиковане у књижевним и научним часописима и тематским зборницима радова.

Збирка огледа обухвата сљедећа поглавља: “Пролазити прелазима”, “Из змајевог гнезда” (*Бој змаја са орлови* Јована Рајића), “Светлости Сарајлије” (Митологизација историје у *Србијанки*), “Без повратка” (*Пут* Бранка Радичевића), “Логос глосе” (у поетикама Х. Л. Борхеса и Д. Киша), “Дужина није битна” (Текст као конституент контекста и контекстуални конструкт у прози Милисава Савића), “Подземље и Срби” (*Underground* култура о Србима), “Хорор made in НИШ” (Опус једног неафирмисаног писца), “Повратак змају” (*Дуге ноћи и црне заставе* Дејана Стојиљковића).

Пролази и прелази казују о писцима и дјелима српске књижевности у распону дужем од два столећа: од краја 18. вијека и спјева Јована Рајића *Бој Змаја с Орлови*, преко 19. вијека и текстова Симе Милутиновића Сарајлије и Бранка Радичевића (*Србијанка* и *Пут*), па све до друге половине и краја 20. и почетка 21. вијека и писаца, као што су Данило Киш, Милисав Савић, Дејан

Стојиљковић и Дејан Огњановић. У расправи посвећеној Данилу Кишу у компаративном контексту је сагледано и дјело аргентинског приповједача Хорхе Луиса Борхеса, као и двојице англо-саксонских прозаиста Брајана Олдиса и Клајва Баркера.

Нимало случајно, књига започиње расправом о познатом спјеву Јована Рајића *Бој Змаја с Орлови*, јер је управо у њему дата једна од најранијих поема написаних на српском језику у којој су постављени темељи новој интерпретацији мита и историје у српској књижевности. Наслањајући се на концепт новог историзма, Милутиновић и посматра тематско-мотивску основу овога текста из преспективе историјског, историографског и историчног. У расправи посвећеној великом Сарајлијином спјеву *Србијанка*, који је тематски везан за године Првог српског устанка, истраживањем феномена свјетлости, указано је на даље модификације односа према миту и историји који је био претходно успостављен у Рајићевом дјелу, а који код Сарајлије добија нову метафизичку пројекцију. Трећа расправа, која је посвећена Радичевићевом спјеву *Пут*, заокружује поглед на историју и мит у српској књижевности друге половине 18. и прве половине 19. вијека, само сада условљену пародично-сатиричким погледом на свијет. Радичевић пјева о догађајима који су подједнако значајни за оновремену свакодневицу (Вукова језичка и књижевна реформа и Вукове полемике са противница те реформе), као и за каснији пут српског језика, књижевности и културе, а при томе на пјеснички магистралан начин гради синтезу Рајићевог и Сарајлијиног односа према миту и историји, а затим га оплемењује и обогаћује пародично-сатиричким поступком.

Други сегмент књиге обухвата двије студије које се баве другом половином 20. вијека и класицима попут Борхеса и Киша, те истакнутог романијера и приповједача Милисаву Савића. У наведеним огледима у средишту аналитичке пажње налази се теорија приказивања, као и специфична постмодернистичка интерпретација историје. То се нарочито односи на рад “Логос глосе”, у којем је успостављена паралела између гласовитог аргентинског писца Хорхе Луиса Борхеса и првог и најпознатијег српског “борхесовца” Данила Киша. Насупрот томе, студија о Милисаву Савића базира се на приказивању интерпретативних потенцијала једног од најкраћих текстова у српској књижевности. Ради се о

Савићевој антологијској причи “Топола”, из циклуса његове стварносне прозе, која је објављена најприје у збирци *Младићи из Рашке*, а потом је прештампана и у збирци *Пролазе ли возови Ибарском долином*, а утемељена је тематизацији провинцијског свијета пишчевог завичаја.

Последњи дио књиге надовезује се на проблем свакодневнице, јер се у његова три текста говори о преласку на „масовну, популарну, жанровску, *underground*” културу. То посебно важи за расправу “Подземље и Срби”, у чијем аналитичком средишту се налазе три текста: по једна прича Брајана Олдиса и Клајва Баркера, као и једна анимирана компјутерска игрица. Прича Брајана Олдиса „Дан судњег краља” („The Day of Doomed King”), која је објављена 1965. године у магазину *Science Fantasy*, а преведена је на српски језик 1988. у магазину *Алеф*, у преводу Зорана Јакшића, најближа је српској перспективи, због тематске везаности за косовски мит, а заснована је на „реконструкцији” последњих дана живота краља Вукашина Мрњавчевића и трагичног епилога Маричке битке 1371. године. У анализи приче Клајва Баркера „У брегове, градови” („In the Hills, The Cities,” 1984), указано је на значајну и то негативну промјену западног погледа на слику српског друштва у осамдесетим годинама 20. вијека. Док је у трећем дијелу истог огледа кроз анализу серије игара *Grand Theft Auto* (ГТА), чији је творац шкотски програмер Дејв Џонс (Dave Jones), односно, касније Дан и Сем Хаусер (Dan, Sam Houser), та слика на почетку 21. вијека попримила размјере потпуне демонизације читавог народа, потпуно у сагласју са западњачком ратном пропагандом усмјереном против Срба у годинама распада Југославије. Настављајући истим жанровским смјерницама, последње двије студије баве се младим нишким ауторима, Дејаном Стојиљковићем и Дејаном Огњановићем. Оглед “Хорор made in Ниш” говори о томе како овај жанр, на нивоу укрштања битних проблема свакодневнице и историје, добија своје обресе у дјелима Дејана Огњановића, поготово роману *Наживо*. Расправа под насловом “Повратак Змају” говори о роману Дејана Стојиљковића *Дуге ноћи и црне заставе*, посвећеном догађајима из српске историје који су претходнили Косовском боју, а који су остварени у креативној симбиози историје, мита и фантазије.

На основу анализе збирке књижевних огледа *Пролази и прелази (Историја, мит и свакодневница српске књижевности)*,

Дејана Милутиновића, наглашавамо да његов критички и истраживачки метод карактерише добро разумијевање књижевноисторијског, компаративног и књижевнокритичког контекста, поуздана термилошка прецизност, интерпретативна сигурност, те креативна усмјереност за савремене методолошке школе, што доприноси модерном приступу, добрим тумачењима текстова, те успостављању нових синтеза, као и нових вредновања писаца и дјела српске књижевности.

*Горан М. Максимовић**
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за српску и компаративну књижевност

* goran.maksimovic@filfak.ni.ac.rs